

ВИКОРИСТАННЯ ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЕСКРИПТОРІВ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ З МОВНОЇ ОСВІТИ (РРЕ) В КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Данута Мазурик

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті розглянуто проблему викладання української мови в іномовній аудиторії для забезпечення освітніх проблем іноземних студентів, зокрема описано застосування методу самооцінювання під час початкового етапу опанування мовою. Автор виділив фактори, які впливають на підвищення ефективності навчання і розвитку мовленнєвих умінь з української мови в іноземних студентів, і запропонував використовувати систему ілюстративних дескрипторів РРЕ для вироблення шкали комунікативних мовленнєвих досягнень іноземних студентів.

Ключові слова: українська мова як іноземна, ілюстративна шкала, самооцінювання, мовленнєві уміння.

Відповідно до проголошеної Радою Європи сучасної концепції європейської освіти, на якій базуються ідеї „спільного європейського дому”, провідним інструментом об’єднання визнано мову. Загальні підходи до проблеми мови в Європі передбачають мультилінгвальність, тобто перспективу оволодіння кожним європейцем трьома і більше мовами. Українська мова повинна посісти своє місце в культурному розмаїтті європейської (і світової) спільноти, а тому треба домогтися того, щоб система вивчення української мови як іноземної узгоджувалася зі загальноприйнятими принципами навчання іноземних мов, нормами і критеріями оцінювання та способами визначення рівнів мовленнєвої компетенції.

Ключовим поняттям концепції вивчення іноземних мов у європейських країнах є так звані „поріг комунікації”, а методичними орієнтирами – правильна вимова і сучасне розмовне мовлення. Вивчення іноземної мови, таким чином, переорієнтовується з першочергового оволодіння граматичними структурами на оволодіння живою мовою.

Українська літературна мова обслуговує (або принаймні прагнемо до цього) всі сфери українського суспільства: вона є мовою державного будівництва, засобом спілкування людей у матеріально-виробничій і культурній сферах, мовою радіо і телебачення, преси, художньої літератури, засобом вираження національної культури, національної самосвідомості українців, мовою науки і освіти. Ці функції української мови актуальні не тільки для природних мовців, а й для іноземців, які цікавляться нашою культурою, подорожують Україною, живуть, працюють тут чи здобувають освіту.

Під час оволодіння українською як іноземною мовою особливої актуальності набувають комунікативна, гносеологічна та ідентифікаційна функції.

Отже, комунікативний підхід щодо вивчення іноземної мови є одним із основних факторів, що впливають на якість засвоєння знань з іноземної мови, разом із рівнем

кваліфікації викладача; особистою чи суспільною мотивацією в оволодінні іноземною мовою; якісним навчальним матеріалом. Це означає, що навчання іноземної мови повинно бути спрямоване на оволодіння нею як засобом спілкування; на засвоєння навичок розмовної літературної української мови та вмінь практично їх використовувати відповідно до ситуації.

Університетський навчальний курс української мови для іноземних студентів має чітко визначену мету – забезпечити оволодіння українською мовою як основним інструментом здобуття вищої освіти і професії. Студенти від початку чітко усвідомлюють, для чого їм потрібна українська мова і що їм необхідно для того, щоб бути здатними використовувати мову для досягнення поставленої мети. Додатковим стимулом до бажання вчитися часто виступає прагнення увійти в студентський молодіжний колектив, який складається переважно з людей одного віку і близьких зацікавлень.

Комунікативної компетенції, разом з іншими видами мовленнєвої компетенції, треба навчати вже з першого заняття. Для цього легко дібрати прийнятні методи та прийоми розвитку мовлення, тому що ситуації спілкування та соціально-побутові ситуації складаються в житті іноземця від першого дня перебування в Україні: дорогою з дому до місця навчання при зустрічі знайомих у нього виникає потреба привітатись, запитати про справи, здоров'я, отримати потрібну інформацію; в магазині – треба спілкуватись із продавцями; у навчальній аудиторії – якомога швидше порозумітись з товаришами, викладачами і т. д. Із розвитком словникового запасу на наступних стадіях навчання перед іноземцем постає потреба обговорити з іншими книгу, фотографії, фільм або спортивну передачу, інформацію з теленовин, оцінити вчинки, поведінку або слова героїв, висловити власну думку та послухати думку співрозмовника щодо предмета розмови, зробити висновки.

На цьому етапі викладачеві не доводиться докладати значних зусиль для підтримання мотивації студентів до навчання, тому що переважно в них наявні широкі пізнавальні інтереси та зацікавленість у розширенні своїх знань. Тому ми найчастіше обираємо такі прийоми навчання, які активізують розумово-мовленнєву діяльність і ініціативу, спонукають іноземних студентів до спілкування. Впливає на швидкість й ефективність засвоєння необхідної інформації групова діяльність і рольова гра, надаючи широкі можливості для активізації навчального процесу. Студентське оточення допомагає подолати комунікативний бар'єр та швидко пристосуватися до мовних особливостей. Групова діяльність і рольова гра посилюють *реальну* мотивацію, підвищують інтерес до предмета, адже рольова гра – це відтворення її учасниками *реальної* практичної діяльності людей, *реального* спілкування.

Завдання викладача полягає в тому, щоб якомога більше спілкуватися зі студентами, обговорювати різні життєві ситуації, підштовхувати їх до розмови, при цьому уважно слухаючи та коректно виправляючи. Під час бесіди (спілкування, розмови) відбувається найбільш природне засвоєння чужої мови, автоматизується вживання узвичаєних висловів, запам'ятовуються нові слова. Так виробляється комунікативна компетенція – комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування тощо.

Підвищує ефективність навчання активне залучення студентів до самооцінки, самопізнання і самовдосконалення в різних видах діяльності, а також впроваджувати особистісно-орієнтоване спілкування: діалог-обмін думками, повідомленнями; діалог між студентами, студентом і викладачем тощо; створити позитивну емоційну атмосферу в групі (групах). Добре впливає на результати те, коли той, хто навчається, якомога швидше усвідомлює власні досягнення, власний поступ в опануванні другої (іноземної) мови. Для цього використовуємо розроблені Радою Європи *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*, які відображають єдині підходи до навчання іноземної мови, визначають рівні володіння іноземною мовою та їх дескриптори (описові величини, чи параметри). Ілюстративні дескриптори деталізують та ілюструють уміння, до набуття яких має прагнути студент і на досягнення яких має скеровувати свою діяльність викладач. Рекомендації чітко і зрозуміло визначають, що і в якому обсязі повинна засвоїти особа, яка опановує чужу мову для спілкування, а також, які вміння і навички потрібні для того, щоб комунікація була успішною. Використовуючи базові ілюстративні дескриптори і формулюючи на їхній основі нові, викладачі можуть встановити зворотний зв'язок зі студентами та контролювати процес поступу в навчанні, а також визначати прогалини в підготовці.

Об'єктивно українську мову як іноземну починають вивчати переважно в дорослому віці. Зважаючи на це, зрозумілою є система чітко визначених об'єктів для вивчення – один з вагомих елементів мотивації. Окрім цього, запорукою усвідомленого і зацікавленого (особистісно-спрямованого) вивчення іноземної мови є єдина та незалежна система оцінювання, а також єдина, об'єктивна і надійна, система вимог, сформульованих у формі чіткої послідовності детальних описів (дескрипторів) стосовно усіх видів мовленнєвої діяльності на кожному з визначених рівнів. Розроблені для студентів рекомендації щодо стратегій вивчення мови та критеріїв самооцінювання допоможуть їм продовжувати вивчення (удосконалення) мови самостійно, коли закінчиться обов'язковий курс.

Апарат дескрипторів, запропонований РРЕ, є досить багатим для опису повного діапазону потреб студента. Перевагою РРЕ є створення і використання стандартної термінології для опису рівнів володіння іноземною мовою незалежно від того, яка мова є предметом вивчення, якою є мета вивчення мови, в якій країні і в якому навчальному закладі відбувається навчання чи яких методик дотримуються викладачі. Вироблена система рівнів володіння мовою і система опису цих рівнів оперує стандартними категоріями і поняттями, які з успіхом можна використовувати під час створення програми навчання на будь-якому з етапів роботи: від формулювання мети до констатації набутих умінь.

Формулювання дескрипторів РРЕ відрізняються залежно від їхнього призначення. Якщо шкала дескрипторів зорієнтована на студентів, то найзрозумілішою формою опису результативності навчання є конструкція, що *може / вміє робити той, хто навчається* [1: 38]. Наприклад, „може розповісти про деталі непередбачуваних подій, свідком чи учасником яких він був”; „може переказати сюжет книжки або фільму та описати своє ставлення до них”; „уміє заповнити формуляр чи бланк, наприклад, на пошті, у банку, в поліклініці, в офісі”; „може визначити тему статті чи художнього

тексту”; „може зрозуміти в деталях діалог на знайому тему, визначити кількість учасників розмови, ідентифікувати їхні позиції в розмові”; „може зрозуміти виголошену інформацію на вокзалі, в аеропорті, в магазині, у громадських місцях”; „уміє з’єднувати серії коротких простих елементів (простих речень) у лінійний відрізок мовлення (складнопідрядне речення)”.

Шкала дескрипторів, орієнтована на викладачів, складається із тверджень, які характеризують якості очікуваного вміння, тобто насамперед описують і деталізують, **наскільки добре, той, хто навчається, виконує завдання** [1: 38]. Наприклад, „швидко і правильно ідентифікує загальний зміст тексту, повідомлення за заголовком чи підзаголовком (якщо вони інформативні й однозначні)”; „говорить *швидко і спонтанно* на найбільш загальні теми, не викликаючи додаткових зусиль з боку слухача”; „без зусиль говорить на теми стосовно організації і умов щоденного життя, побуту, хобі, міжособистісних стосунків з друзями чи незнайомими людьми”; „невимушено контролює граматичний аспект власного мовлення”.

Дескриптори, пропонувані для поточного викладацького оцінювання або для самооцінювання, об’єднують обидва принципи формулювання і є зрозумілішими для студентів й ефективнішими в застосуванні, бо відображають не лише те, **що** студенти можуть робити, але також **наскільки** добре вони це роблять [1: 39].

Мета використання шкал ілюстративних дескрипторів – заохотити всіх учасників процесу навчання іноземної мови (зокрема української як іноземної) базувати свою роботу на потребах, мотиваціях, характеристиках і ресурсах тих, хто навчається. Як показує практика, студенти, які знайомі з конкретними дескрипторами (**що і як я повинен уміти**), рідко переоцінюють власні досягнення, а чесна самооцінка служить опорою для подальшого оволодіння мовою.

Добрі результати показує застосування ілюстративних дескрипторів „Я можу...” для самооцінювання у навчальному процесі. Пропонуючи іноземному студенту вже на першому етапі оволодіння українською мовою просто, детально і чітко сформульовані описи конкретних умінь і навичок, ми даємо йому можливість самостійно визначити й оцінити результати навчання, не намагаючись „тиснути” на нього чи вказувати на його прогалини. Як показує практика, власна оцінка своїх умінь переважно об’єктивна і чесна, оскільки може бути приватною (закритою від викладача). Навіть якщо студент не хоче ділитися самооцінкою з викладачем чи товаришами, він у будь-який доступний спосіб виказуватиме зацікавлення саме в тому виді навчальної діяльності, який оцінив найнижче.

Важливого значення набуває чітке визначення кожного міні-щабля (сходинки) в досягненні цілі, який має бути особисто вартісним з точки зору потреб студента (того, що він хоче) і реальним з точки зору його можливостей та наявних ресурсів (того, що він може).

Ознайомлення з рекомендаціями щодо самооцінювання можна проводити вже після першого семестру вивчення української мови як іноземної. На цьому етапі студенти володіють достатнім запасом слів, щоб зрозуміти запропоновані дескриптори (наприклад, *Я можу по-українськи... привітатися / попрощатися..., запитати про час... / про назву вулиці... / про номер трамвая..., познайомитися..., попросити про*

допомогу... , прочитати назву вулиці... / назву товару в магазині..., сказати, як я почуваюся..., повідомити особисту інформацію (ім'я, вік, національність, місце народження... тощо) для того, щоб оцінити свої досягнення і поглибити власне розуміння процесу навчання.

Надалі самооцінювання можна проводити наприкінці кожної теми, з формулюванням приблизно такого типу: „Після вивчення теми ..., **я можу** розповідати про..., відповідати на запитання про..., запитувати про ..., знаю, як написати про...” і т.д. Прогрес у вивченні мови згідно з параметрами дескриптивної схеми може бути ґрадуваний з точки зору гнучкої серії рівнів досягнень (міні-шаблів, сходинок), описаних за допомогою відповідних пунктів. Детальнішого шкалування всередині кожного дескриптора можна досягнути через прохання до студента самому визначити якість набутих умінь. Наприклад, триступенева градація після відповіді „так” на твердження **я можу говорити про улюблені види спорту** – „дуже добре”, „добре”, „посередньо / задовільно (не дуже добре)” – спонукатиме студента більш критично оцінювати власні знання.

Отже, застосування рекомендованих РЄ рівнів володіння мовою і шкал оцінювання допомагає уникнути суто інтуїтивного методу визначення рівня мовної підготовки в межах класичного поділу на базовий, середній і просунутий рівні. Шкала ілюстративних дескрипторів полегшує процес визначення рівнів володіння мовою.

Також застосування шкали ілюстративних дескрипторів дозволяє визначити середній вихідний рівень володіння українською як іноземною після кожного року (семестру, модуля) навчання, оскільки контрольні роботи, поточні іспити і випускні (кваліфікаційні) тести формують базу для статистичного аналізу результатів навчання загалом і досягнень кожного зі студентів зокрема.

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К., 2003.
2. Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов в середніх навчальних закладах. – К., 2002.
3. Пуховська Л.П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі: спільність і розбіжності: Монографія. – К., 1997.
4. Чулкова Л.О. Комунікативна компетенція – провідна складова професійної підготовки вчителя-європейця, викладача англійської мови // Вісник Бердянського державного педагогічного університету. Педагогіка. – Бердянськ, 2004.

USING ILLUSTRATIVE DESCRIPTORS IN GENERAL EUROPEAN RECOMMENDATION ON LANGUAGE EDUCATION (RCE) IN THE COURSE OF UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Danuta Mazuryk

Ivan Franko Lviv National University

The article touches on the problem of teaching Ukrainian as a foreign language for specific purposes (educational), in particular describes such new methodical receptions, as a self-assessment of student during

the first stage of study of language. Author names the factors that determine further development of the linguistic skills of the foreign students. Author proposes to use illustrative scales of Common European Framework for creating self-assessment sub-scales.

Key words: Ukrainian as a foreign language, illustrative scale, self-assessment, linguistics skills.